

Literatura dramatică de limbă germană în România

O cercetare critică a dezvoltării literaturii noastre dramatice de limbă germană poate fi întreprinsă doar ținându-se seama de anumiți factori care, pe de o parte, au deschis drum acestui gen literar, iar pe de altă parte ne lămuresc și ne fac să înțelegem greutățile începutului său.

Nu putem vorbi de o prea mare tradiție. E drept, tradiția teatrală germană, în Banat și Transilvania, ne trimite pînă adînc în secolul trecut, dar ea s-a răsfrînt numai asupra unei subțiri pături burgheze a populației orășenești și a fost departe de a fructifica literatura scenică autohtonă ce încolțea în același timp. Trebuie să punem oarecare preț pe faptul că dramaturgia ce se năștea atunci aspira să se confrunte mai mult cu interesele istorice și sociale proprii, decît puteau s-o facă repertoriile conducerilor teatrale și relațiile lor de subordonare cu administrația. Acest paralelism între evoluția literaturii dramatice și realizarea ei propriu-zis teatrală s-a arătat și mai pronunțat la sfîrșitul secolului, cînd teatrul de limbă germană era mereu mai mult și pe alocuri cu totul eliminat de pe scenă. Semnificativă în această perspectivă este împrejurarea că drama *Ursul*, scrisă în limba germană de Nikolaus Schmidt, a fost jucată în 1911 la Arad, în limba maghiară, și că, pînă azi, ea nu a cunoscut încă, o punere în scenă în limba germană.

Anii dintre cele două războaie nu au fost mult mai îmbucurători pentru dezvoltarea unei dramaturgii autohtone. Se mai manifesta doar o anumită cochetărie cu genul, căreia îi lipseau premisele reale pentru a se dezvolta — îi lipsea anume o scenă germană viabilă, legată de problemele prezen-

tului. Încercarea de a exista a Teatrului German din Sibiu („Landestheater“) nu a fost în măsură să stîrmească o schimbare radicală sau măcar să o sugereze.

Așa s-a întîmplat că dramaturgia noastră germană, la întemeierea Teatrului German de Stat din Timișoara (1953) și a secției germane a Teatrului de Stat din Sibiu (1956), a fost nepregătită să joace rolul în care se pomenise deodată angajată. Ea se văzu peste noapte smulsă din existența ei aparentă, precară, și împinsă în centrul cerințelor vremii. Era de așteptat ca o dramaturgie adecuată noilor condiții să nu se dezvolte decît încetul cu încetul. Existența ei marginală de pînă atunci, abia dacă fusese atinsă de curentele literare ale secolului, de revoltele lui teatrale și de agresivitatea lui potrivnică sententiozității și patosului; ea nu mai fusese niciodată pusă în situația de a se confrunța nemijlocit cu publicul. Cum arăta noua realitate artistică în lumina căreia se pătrundea? Cum arăta publicul pentru care urma să se joace? Cea dintîi lucrare (*După furtună* de Johann Szekler) reprezentată pentru prima oară în 1957 la Timișoara, e caracteristică pentru perplexitatea acelor ani de început, în care scrisul se supune fără discuție, pe plan tematic, comenzii timpului, dar nu ajunge, pe plan artistic, să treacă dincolo de ambiția unui teatru de amatori de nivel ridicat. Abia pînă ani mai tîrziu izbuti să ajungă pe scenă, tot la Timișoara, o piesă de reală eficiență: *Ogoare scufundate* de Hans Kehler; o dramă țărănească, lucrată, e drept, după tipic vechi, dar contemporan și de interpretare, și de natură a se bucura de o reprezentare artistică.

Dacă cercetăm dezvoltarea dramaturgiei noastre germane în acest mai mult de un deceniu și jumătate scurs de la întemeierea celor două scene germane, nu vom avea de apreciat decât un început; nici o realizare de natură să uimească, în schimb o pornire bine conturată. Într-o discuție nu mai mult de vreo duzină de lucrări, în care se includ și dramatizări de basme și unele piese într-un act. În general se poate constata, ca o latură prețioasă pentru dramaturgia germană a anilor de început, faptul că s-a străduit să corespundă cerințelor de prim plan pe care trebuia să le împlinească un ansamblu care, cu precădere itinerant, era destinat să se înfițeze unui public sătesc, prea puțin familiarizat cu teatrul modern. Experimentul aproape că n-avea nici o șansă. (Nicky Wolcz face, într-o anumită privință, cu *Phaedrus* al său, o excepție ostentativă). În schimb, după un ocol prin piesele într-un act, scrise pentru uzul scenelor de amatori, Hans Kehr se încumetă să dea o lucrare dialectală de respirație largă — și are cu ea un succes cu totul neobișnuit. E vorba de *În jurul căsătoriei*, piesă jucată în premieră în 1966 la Timișoara, care a atins recordul de 150 de reprezentații și care a rămas pînă astăzi piesa cea mai frecvent jucată pe scenele noastre germane. Așa cum se arată și în titlu, avem de a face cu o comedie populară, ușoară ca problematică și puțin pretențioasă ca literatură. Chiar autorul recunoaște că nu-l leagă de această lucrare vreo ambiție literară deosebită, ci doar dorința de a oferi publicului sătesc șvab din satele Banatului o piesă pe măsura lui, lucru care — ținînd seama de cifra record a reprezentațiilor — i-a reușit. Trei ani mai târziu — succesul lui Kehr cu *Căsătoria* lui nu se stînese încă cu totul — debutează scriitorul Ludwig Schwartz din Peciul Nou, cu o comedie rustică, de data asta plasată în secolul XIX: *Cămara husarului*, scrisă și ea în dialect și destinată de asemenea, succesului.

Ar fi poate necesar, în acest context, să arătăm că apariția ambelor acestor lucrări dialectale se petrece într-un moment în care în genere are loc o resurecție a poeziei dialectale, de străveche tradiție, care încearcă, în ultimii ani să se manifeste din nou, masiv, în toate genurile literare, chiar și în jurnalistică. Cele două piese însă, nu fuseseră numai concepute sub imperiul acestui curent, ele au și contribuit la rîndu-le, la determinarea lui. Noi autori dialectali au apărut, noi piese dialectale sînt anunțate — similare în temă și neschimbate în tratarea dramatică a subiectelor.

Sibiul pare a se fi orientat mai mult spre comedia ușoară actuală. Totuși și aici, în limitele dorinței de a fi pe planul publicului său. *Suzi, vaca noastră* de Alfons Kolowrat, o comedie angajată critic în prezentarea vieții din cooperativele noastre agricole și S.O.S. — *tata vrea să se însoare* de Hilde-Fischer-Untermann, o comedie de moravuri actuale,

îată două lucrări ale unor autori locali, puse în scenă la Sibiu, odată cu cîteva dramatizări dintre care menționăm cele două feeuri — *Printul fermecat* („Der Froschkönig“) prelucreare pentru scenă de Bettina Schuller după basmul fraților Grimm, și *Inimă rece* după Hauff, prelucrată de Christian Maurer și Kurt Conradt. Aici, spre deosebire de feeurile din Timișoara (Gross-Szekler, Armbruster-Szekler, cu: *Albă ca zăpada*, 1964; *Cenușăreasa* — 1967; *Frumoasa din pădurea adormită* — 1970) s-a făcut de două ori remarcabila încercare de a valorifica scenic genul, apropiindu-l și de spectatorul matur, punînd în lumină trăsătura de bază umanistă a basmului, evitînd lungimiile supărătoare și condimentînd situațiile cu aluzii din actualitate.

Pe scurt, ar fi așadar de observat că dramaturgia autohtonă de limbă germană s-a străduit, în primul deceniu de după întemeierea scenelor de stat, mai presus de toate, să-și formeze un public, să creeze o tradiție teatrală, un dialog pe măsura mentalității populare. Acum, după ce aceste obiective au fost atinse, se face simțită cerința unor forme noi, întemeiate pe o problematică de un caracter diferit. Critica pretinde mai mult decît a putut oferi pînă acum piesa populistă. Tînăra generație vrea să se încerce în noi domenii. Publicul dă semne de saturație. Acestei situații îi corespund discuțiile pe marginea problemelor teatrale care se poartă în presa de limbă germană din țara noastră. apariția unor lucrări dramatice (ale lui Klaus Kessler, Wolf Aichelburg) în revista „Neue Literatur“, lectura în cenacluri literare a unor producții poetice destinate scenei. Se tinde spre eliberarea de dictatul auto-impus al provincialității, spre aflarea unui racord cu teatrul modern, cam chinuit poate, cum se întîmplă mai totdeauna cînd descoperi propria ta întîrziere.

Deocamdată, teatrele reacționează destul de greoi. Ilustrativ pentru acest moment de cumpănă al unei evidente perioade de trecere, pare a fi proiectul de repertoriu al Teatrului de Stat German din Timișoara, pentru stagiunea viitoare, repertoriu care, printre altele, prevede o piesă populară de Peter Riesz (*Vegetarieni*), o dramă socială de Ludwig Schwartz (*Strada Crucii nr. 3*) și o piesă modernă de Raimund Binder (*Odiseu se întoarce la vatră*). Trei lucrări ale unor autori locali, trei direcții tematice și stilistice deosebite. Se mai poate alătura acestora și *Scara de varietăți*, colaj realizat de Harald Siegmund, care promise a fi marcat de aceeași dorință și nevoie de înnoire.

Este în viața teatrală germană o neliniște multiplu făgăduitoare. Fiîndcă ea se împotrivesc oricărei inerții și oricărei autoînfumurări; fiîndcă ea nu se vaită ci pretinde. Ici și colo se resimte teama ca teatrul să nu fie cumva canalizat spre o direcție care se abate din drumul către public. Unei atari temeri i se poate opune adevărul că adesea putem avea și despre public păreri greșite.